

NEDOVOLTE, ABY SE TO STALO

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Co vše je považováno za domácí násilí?

Pojem domácí násilí zahrnuje **veškeré formy násilí** (fyzické, sexuální, psychické a ekonomické násilí či vynucenou izolaci), k nimž dochází **mezi blízkými osobami** – nejčastěji mezi partnery či bývalými partnery. Domácí násilí se objevuje u lidí bez rozdílu úrovně vzdělání, sociální situace, tříd, ras či etnických skupin. Většinou se jedná o vědomé činy, které mají za cíl získat moc a kontrolu nad druhým partnerem, vyvolat u něj strach či jej donutit k určitému chování. Právě úzká provázanost s mocí a kontrolou odlišuje domácí násilí od konfliktu.

2. Kolik českých žen se setkalo s domácím násilím?

Z šetření provedeného Sociologickým ústavem Akademie věd České republiky a Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách v roce 2003 a 2004 vyplynulo, že **38 % žen v České republice** zažilo během svého života alespoň některou z uvedených forem násilí za strany svého partnera (současného nebo bývalého manžela či přítele). **Celosvětově zažije násilí 37,2 % žen** a v Evropě pak 27 % žen (WHO, 2013). Fyzickému a/nebo sexuálnímu násilí byla v Evropské unii po dosažení 15 let věku vystavena každá třetí žena, každá pátá žena byla vystavena nebezpečnému pronásledování a každá druhá se setkala s jednou nebo více formami sexuálního obtěžování. Vyplyvá to z výsledků velké studie FRA (agentura EU pro základní práva) na vzorku 42 tisíc žen ve všech zemích včetně ČR.

3. Jsou oběťmi domácího násilí také muži?

Domácí násilí se týká nejen žen, ale i mužů a lze se také setkat s domácím násilím **vůči dětem či seniorům anebo i s násilím mezigeneračním v rámci rodiny**. Ženy ale tvoří absolutní většinu případů, přičemž pachatelé bývají obvykle jejich partneři, ať současní, či bývalí – i z tohoto důvodu bývá domácí násilí v řadě mezinárodních dokumentů považováno s ohledem na své sociokulturní kořeny za jednu z forem násilí na ženách a za porušování lidských práv žen.

4. Mohou si za domácí násilí ženy samy tím, že muže provokují?

Řada pachatelů není ochotna převzít zodpovědnost za násilí a obviňuje z něj oběť, která je „vyprovokovala“. Důvodem k násilí podle nich může být cokoli, co není podle jejich představ. Ovšem i kdyby je někdo „provokoval“, těžko by například napadli kolegu či kolegyni v práci, spolučestujícího apod. K násilí se v rodině uchylují proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit, a také proto, že tím získávají nad partnerkou absolutní moc a kontrolu. Omluvou pro fyzické napadení či psychický teror ale nemůže být žádné jednání ani fakt, že se jedná o partnerku či manželku. **Za násilí má vždy odpovědnost ten, kdo se ho dopouští**. Pouze on má možnost rozhodnout, jak se bude chovat, zda použije násilí, či nikoliv. Domácí násilí nebývá nezvládnutím konfliktu, ale chováním, které má vést k získání kontroly a moci nad partnerkou (případně partnerem) a jejímu udržení.

5. Přenáší se vzorec chování v tomto směru z matky na dceru? Je-li matka bita, hledá si podvědomě dcera podobného muže? Vysílá žena, která má sklon snášet násilí, i když nevědomě, nějaké sig

Většina výzkumů poukazuje na **přenos vzorců chování** a na vztah mezi svědectvím (či zažíváním) násilí v dětství a pozdější rolí

oběti či pachatele násilí. Řada obětí byla v dětství svědky násilí, případně byly tyto ženy samy týrány. Neplatí to ale absolutně, mezi oběťmi je možné nalézt i ženy, které ve své rodině násilí nikdy nezažily. Někdy naopak děti (ve většině případů chlapci) mají tendenci užívat násilí jako zažitý způsob komunikace – jiný nástroj k prosazování svých zájmů z rodiny ani neznají. Co se týče určitých signálů – s domácím násilím se i s ohledem na jeho rozšířenost může setkat každá žena. V řadě případů se násilí projeví i po několika letech vztahu. Odpovědnost za násilí by nikdy neměla nést oběť, ale vždy pachatel. Oběti by se proto neměly z násilí obviňovat a hledat příčinu ve svém chování.

Neexistuje typická oběť či typický pachatel, ale dá se říci, že **ženy, které zažily týrání, trpí nízkým sebevědomím, vykazují nízký stupeň sebeúcty, přijímají odpovědnost za útočnickovo chování, trápí se pocitem viny, popírají ale strach a hněv, které cítí, vykazují mírné až silné stresové reakce s psychologickými a fyziologickými obtížemi, jsou přesvědčeny, že jim z nesnází nemůže pomoci nikdo jiný než ony samy (pocity naučené beznaděje a naučené bezmocnosti), často věří (po přesvědčování pachatelem) tomu, že „tresty“, které jsou nuceny snášet, si skutečně zasluhují. Naopak pachatelé mívají nízké sebevědomí a trpí pocitem ohrožení, mají extrémní potřebu vše kontrolovat, popírají násilí, mají pocit, že mají právo „vychovat“ svou partnerku, bývají extrémně majetnickí, žárliví, za své problémy obviňují ostatní, násilí přijímají jako vhodné řešení konfliktu v rodině.**

6. Jak máme postupovat v případě, že jsme svědky domácího násilí?

Odpovídající reakce samozřejmě závisí na tom, v jakém vztahu jsme k oběti a zda se jedná přímo o svědectví napadení, nebo zda jsme „svědky“ vztahu, kde k násilí dochází dlouhodobě a my bychom oběti rádi nabídli pomoc, přestože zrovna nedošlo k napadení. V případě napadení je nejvhodnější **zavolat policii, případně doprovodit oběť k lékaři** (zde si vyžádat lékařskou zprávu). Jak ovšem zmiňuje jedna z protagonistek automatické přivolání policie by mohlo agresora, ještě více rozzuřit a mohlo by mít fatální následky. Postup je tedy vždy vhodný zvolit takový, aby neohrozil oběť ani vás. Samotné vědomí, že je jí někdo na blízku, je pro ženu v této situaci velmi důležité. Pokud musí okamžitě z důvodu ohrožení života opustit domov, lze se také obrátit na krizové zařízení a hledat specializovanou pomoc později. Pokud jde o pomoc ženě, která násilí zažívá dlouhodobě, přistupujeme k ní s pochopením, bez jakéhokoliv náznaku obviňování, a dáváme jí najevo, že za chování svého partnera není odpovědná. Měla by se od nás dozvědět, že obdobnou situaci zažívá mnoho žen. Nehledáme, co mohlo násilí „vyprovokovat“ (nikdo nemá právo působit druhému bolest), nabídneme jí pomoc, například doprovod k lékaři či advokátovi, a poskytneme jí kontakty na specializovaná centra. Máme pochopení pro to, že opustit násilnického partnera je těžké a že obětím násilí se to často podaří až na několikátý pokus. Je vhodné probrat s obětí možnosti řešení a její bezpečnost, nikdy ale nerozhodujeme za ni a nemanipulujeme jí.

7. Čím se domácí násilí odlišuje od ostatních násilných projevů a v čem spočívají jeho specifika?

Jak již vyplývá z názvu, jedná se o **násilí v rodině páchané blízkými osobami**. Hraje zde roli **citová blízkost, ale i ekonomická závislost**. Násilí se většinou odehrává v soukromí a beze svědků (často jsou svědky násilí pouze děti, a to až v 90 % případů, jež může psychické trauma z násilí neodvratně poznamenat). I z tohoto důvodu často zůstává po dlouhou dobu utajeno. Ale v případech, kdy násilník začíná ztrácet vliv na život oběti, je schopen ji sledovat a napadnout i před zraky cizích lidí.

Pachatel domácího násilí bývá často násilný pouze vůči oběti – svému okolí se tak může jevit jako zcela jiná osoba. Násilí se nedopouští v důsledku „nezvládnutí“ agrese, ale z **pocitu, že má na tuto formu chování vůči partnerce „nárok“**. Domácí násilí začíná obvykle nenápadně – psychickým znevažováním, kontrolou, ponižováním –, postupně nabývá na intenzitě, jak ve své četnosti, v závažnosti útoků a zranění obětí. Domácí násilí bývá dlouhodobé a dochází k němu opakovaně, v určitém cyklu – pachatel není násilný neustále, střídají se období násilí, omluv a usmiřování s obdobími relativního klidu, narůstání tenze a opětovného násilí.

Mezi základní specifické znaky domácího násilí patří **faktická nerovnost v postavení oběti a násilníka**. Cílem jednání a chování násilníka je **dostat oběť pod svůj vliv a kontrolu**. Metody, jak ovládnout druhou osobu, jsou založeny na systematickém

a opakovaném způsobování psychického traumatu. V případě týrání ženy mužem vychází snaha oběti plnit jakékoliv požadavky násilníka z určitého modelu ženské genderové role a snahy této roli dostat. Důvodem, proč chce oběť násilníkovi vyhovět, je snaha minimalizovat možnost jeho násilného chování a také víra, že pokud se oběť přizpůsobí, situace se změní. Někdy ženy považují násilí za součást vztahu a odmítají hledat řešení. Požadavky násilníka a snaha oběti tyto požadavky splnit se ale stupňují, a dochází tak k tzv. spirále domácího násilí.

8. Uvádí se, že ročně zemře v České republice devět až třináct žen rukou současného nebo bývalého partnera. Je to pravda?

Statistiky Policejního prezidia vypovídají o tom, že v České republice bylo v roce 2020 spácháno 76 vražd motivovaných osobními vztahy. A právě do této kategorie řadíme i smrt osob, na nichž bylo páčáno domácí násilí. Přesnější statistiku však nemáme. Statistiky již nezohledňují pohlaví násilné osoby, dozvíme se jen, že z celkového počtu pachatelů byl jeden mladistvý, jedno dítě a devět cizinců. Ve stejném období bylo registrováno celkem 468 skutků podle § 199 týrání osoby žijící ve společném obydlí. Pro srovnání: pro trestný čin vraždy motivované osobními vztahy bylo v roce 2020 v České republice stíháno 111 osob (z toho 98 mužů). Ve stejném období bylo stíháno celkem 603 osob (z toho 590 mužů) podezřelých z trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.

9. Jak lze násilníka zákonně potrestat?

Zákon č. 273/2008 Sb. umožňuje policii **vykázat agresora na 10 dní z obydlí**, ve kterém společně s obětí žije, včetně jeho bezprostředního okolí, a to tehdy, lze-li předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti. Vykázaná osoba je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje a které musí být přesně specifikováno. Agresor musí policistovi vydat všechny klíče od společného obydlí, které vlastní. Za neuposlechnutí výzvy k opuštění místa mu může být uložena pokuta. Agresor si smí vzít ze společného obydlí osobní věci, osobní cennosti a dokumenty, ve lhůtě do 24 hodin od vykázání si může za asistence policie vyzvednout další osobní věci a věci nezbytné pro své podnikání nebo výkon povolání. Policista je povinen poskytnout mu informace o možnostech dalšího ubytování.

Na rozhodnutí o vykázání agresora nemá vliv, zda s tímto vykázáním oběť souhlasí. Té policista poskytne informace o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření a možnostech psychologické, sociální a právní pomoci. Vykázání násilné osoby trvá 10 dní ode dne, kdy bylo vydáno rozhodnutí o vykázání, přičemž tuto dobu nelze zkrátit ani na základě souhlasu ohrožené osoby. V těchto dnech může ohrožená osoba nebo její oprávněný zástupce podat k soudu návrh na vydání předběžného opatření, ve kterém navrhne, aby soud nařídil agresorovi dočasně opustit společně obývaný byt nebo dům. Na rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření má soud lhůtu 48 hodin, může ho vydat na dobu jednoho měsíce, je však možné tuto lhůtu prodloužit až na jeden rok.

Na domácí násilí pamatuje i trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), a to především v § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí. Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán **odnětím svobody** na šest měsíců až čtyři roky. Odnětím svobody na dva roky až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li výše uvedený čin zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách nebo páčá-li takový čin po delší dobu. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li výše uvedeným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt.

10. Kde mohou najít osoby ohrožené domácím násilím bezpečné útočiště?

Specializované **azylové domy pro ženy, které jsou oběťmi násilí**, jsou v České republice jen tři – v Praze je provozuje ROSA a Acorus, v Brně Magdalenium. Je zde proškolený personál, prvořadě je plánování bezpečí a minimalizace rizik, dále pak komplexní specifická práce s oběťmi násilí i jejich dětmi. Oběti domácího násilí potřebují nalézt bezpečné útočiště před agresorem, to ovšem neznamená jen „střechu nad hlavou“ – důležitou součástí komplexu služeb je terapeutická pomoc

a odborné sociální poradenství. Dále pak existuje asi 80 azylových domů pro matky s dětmi, většinou provozovaných charitami, které se věnují více cílovým skupinám žen s dětmi najednou, nemohou proto zohledňovat specifika domácího násilí.

11. Jaká pomoc je nabízena dětem, které zažily násilí v rodině, aby se s ním dokázaly vyrovnat?

Děti, které jsou svědky násilí, jsou ohrožené psychicky i emocionálně – zažívají pocity hněvu a strachu, neví, jak se s nimi vyrovnat, cítí vinu a myslí si, že ony mohou za násilí. Přítomnost u násilí, jež se dopouští jeden z rodičů vůči druhému, bývá traumatickým zážitkem na celý život. Vlivem zažitého vzorce chování bývají tyto děti agresivnější, anebo jsou naopak bázlivé, trpí depresemi, psychosomatickými obtížemi, posttraumatickými stresovými poruchami. Od násilného rodiče se učí svalovat odpovědnost na druhé, obviňovat z neúspěchů okolí. Dochází i k transgeneračnímu přenosu násilí, protože si zažité vzory chování přenášejí do svých budoucích vztahů, je pro ně „přirozené“ chovat se agresivně nebo tolerovat agresivní chování. Mezi týráním dětí a domácím násilím existuje korelace: 50 % mužů, kteří často napadají své ženy, také často útočí na děti, 90 % dětí ví o násilí, jemuž je jejich matka vystavena (ačkoliv si rodiče často myslí, že se jim podařilo násilné útoky či zranění skrýt).

Vyrovnat se s traumatickou zkušeností pomáhají dětským svědkům domácího násilí odborní pracovníci azylových domů, případně poradenských center. Dětem je třeba především **umožnit ventilovat nahromaděné emoce** v bezpečném prostředí a přijímající atmosféře. Pomáhají jim dětské psychologičky, herní terapeutky, arteterapeuti. Ke zmapování prožívání dítěte mohou odborní pracovníci pomáhajících organizací využít projektivní techniku, tzv. scénotest. Smyslem práce s dětmi je prostřednictvím různých technik (malby, kresby, koláže, práce s hlinou, tance, hry) rozvíjet kreativitu a uvolňovat nahromaděné napětí.

12. Lze sledovat nárůst domácího násilí během posledních let? Může to být ovlivněno nástupem koronavirové epidemie?

Aktuální statistiky s absolutními počty (kolik procent žen z populace zažilo domácí násilí) zatím nejsou k dispozici. Koronavirová epidemie ale zhoršila postavení obětí domácího násilí, četnost a sílu domácího násilí. Oběti jsou více izolované a více sledované svými partnery. Ze statistiky z dat klientek organizace ROSA – centrum pro ženy, z.s., za rok 2020 vyplývá nárůst pronásledování klientek z průměrných 11 % v uplynulých letech až na 37 %. Zároveň z důvodu omezení daných nařízením vlády ČR v souvislosti s koronavirovou situací ve společnosti vzrostl počet telefonických krizových intervencí o 45 %.

13. Co je aplikace Bright Sky CZ a jak funguje?

Oběti domácího násilí mohou nyní najít pomoc i díky bezplatné aplikaci pro chytré telefony **Bright Sky CZ** (ke stažení na Google Play i App Store). Na jednom místě nabízí bezpečně a důvěrně všechny potřebné informace: 3minutový dotazník pro posouzení nebezpečí ve vztahu, databázi kontaktů na centra pomoci, funkci Můj deník pro zaznamenávání důkazů, příklady domácího násilí a mnohem víc. Určena je nejen pro samotné oběti, ale pro každého, kdo má obavy o svoji kamarádku, kolegu, sousedku nebo někoho z rodiny. Odborným garantem aplikace je ROSA – centrum pro ženy, z.s. Na české verzi spolupracovali Policie ČR a Ministerstvo vnitra ČR.

Odpovědi vypracovaly:

Petra Švecová, Martina Hronová, ROSA – centrum pro ženy, z. s. (otázky č. 1–5, 11)

Kateřina Macková, Acorus, z. ú. (otázky č. 6–10)

Martina Hronová, ROSA – centrum pro ženy, z. s. (otázky 12–13 a aktualizace 2021)

Odkazy:

Acorus, z. ú. – Centrum odborné pomoci osobám ohroženým domácím násilím

www.acorus.cz

Bílý kruh bezpečí, z. s. – Centrum odborné pomoci obětem trestných činů

www.bkb.cz

Magdalenium, z.s. – Centrum odborné pomoci obětem domácího násilí

www.magdalenium.cz

Persefona, z. s. – Centrum odborné pomoci obětem domácího násilí

www.persefona.cz

Poradna pro ženy a dívky v nouzi Eva – Centrum pomoci ženám v životní krizi, obětem domácího násilí

www.dchcb.cz/jak-pomahame/sluzby-strediska-dchcb/poradna-eva-pro-zeny-a-divky-v-nouzi/

proFem, o. p. s. – Centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí

www.profem.cz

Registr poskytovatelů sociálních služeb MPSV ČR – Aktualizované informace o intervenčních centrech v ČR

<http://iregistr.mpsv.cz/>

ROSA – centrum pro ženy, z.s. – Centrum komplexní odborné pomoci ženám, obětem domácího násilí

www.rosacentrum.cz

stopnásilí.cz – Webový portál zaměřený na podporu a pomoc obětem násilí

www.stopnasili.cz

Ženská práva jsou lidská práva – Program zaměřený na informační a vzdělávací aktivity

www.zenskaprava.ecn.cz

Doporučená literatura:

BEDNÁŘOVÁ, Z.; MACKOVÁ, K.; WÜNSCHOVÁ, P.; BLÁHOVÁ, K.: *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám.* Acorus, o. s., Praha 2009.

BENTOVIM, A.: *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách.* Grada, Praha 1998.

BURIÁNEK, J. (eds.): *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech.* Triton, Praha 2006.

CONWAYOVÁ, H. L.: *Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti.* Albatros, Praha 2007.

ČÍRTKOVÁ, L.: *Oběti domácího násilí.* In *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 1.

FRA – *Agentura Evropské unie pro základní práva: Násilí na ženách: Průzkum napříč EU. Stručně o výsledcích.* Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk 2014. Dostupné online na

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_cs.pdf.

HEISE, L.; PITANGUY, J.; GERMAIN, A.: *Násilie páchané na ženách.* PRO FAMILIA/ASPEKT, Humenné 1998.

HRONOVÁ, M.: *Děti vystavené domácímu násilí. Manuál pro pedagogy ZŠ.* ROSA, Praha 2008.

HRONOVÁ, M.: *Násilí ve vztazích teenagerů. Manuál pro pedagogy SŠ.* ROSA, Praha 2009.

HRONOVÁ, M.: *To si líbit nenechám.* ROSA, Praha 2011 (dotisk 2013).

HUŇKOVÁ, M.: *Domácí násilí na ženách.* In *ABC feminismu.* Nesehnutí, Brno 2004.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B.: *Partnerské násilí (Oběti partnerského násilí, násilí mezi rodiči očima dětí, pachatelé).* Linde, Branislava 2007.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B.; VAVROŇOVÁ, M.: *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární*

spolupráci v případech domácího násilí. ROSA, Praha 2006.

NAZARE-AGA, I.: Nenechte sebou manipulovat. Portál, Praha 2012.

PIKÁLKOVÁ, S. (eds.): Mezinárodní výzkum násilí na ženách. Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině. Sociologické studie. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha 2004.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY: Statistické přehledy kriminality. Dostupné online na <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-327216.aspx>.

VAVROŇOVÁ, M.; PROKOPOVÁ, Z.(eds.): Dneska tě ještě nezabiju. Zpráva o stavu domácího násilí. ROSA, Praha 1997.

VAVROŇOVÁ, M.; PROKOPOVÁ, Z.: Přežila jsem... Výpovědi týraných žen. ROSA, Praha 2002.

Poslední aktualizace: 4/2021